

Zingeving vandaag

Een diepgaande levensbeschouwelijke breuklijn

Auteur: Luc Hessel

Februari 2017

1. Religie versus atheïsme

Een religieuze levenshouding is een bestaanswijze, geworteld in een samenspel van (on)bewuste, doorleefde ervaringen: de ervaring van afhankelijkheid samen met het besef van een eigen (persoonlijke) waardigheid en identiteit; de ervaring van dankbaarheid om wat je toevallt samen met de oproep tot eigen verantwoordelijkheid; de ervaring van hoop en vertrouwen in het leven samen met de twijfel en de angst voor het ongrijpbaar menselijk levenslot, voor lijden en dood; de ervaring van goed en kwaad in het eigen hart en in dat van de samenleving; de ervaring opgenomen te zijn in een alomvattende, overweldigende werkelijkheid als een 'nietig plusje in de wind'...

Vanuit deze contrastervaringen kan men rationeel als mens besluiten tot de zinloosheid van het bestaan, tot de toevalligheid van een wereld die uit zichzelf geen enkele betekenis heeft. "Filosofen als J. Braeckman, M. Boudry, E. Vermeersch, om van een hele reeks Vlaamse fictieschrijvers en mediafiguren nog te zwijgen, laten geen gelegenheid voorbij gaan om religie als zodanig weg te zetten als onzin en krijgen daarvoor een groot forum... Hun discours is ongetwijfeld één van de redenen waarom het praktisch atheïsme - vooral in de vorm van onverschilligheid - in Vlaanderen zowat de maatschappelijke mainstream is geworden." (J. Vranckx)

De religieuze mens daarentegen vermoedt en heeft weet, doorheen deze contrastervaringen, van een grondend, niet te vatten maar betrouwbaar Mysterie dat ons overstijgt en dat zin en richting geeft aan ons handelen, oproepend tot goedheid, waarheid en schoonheid. Hier krijgt religie vorm en gestalte in een grote verscheidenheid van mythen, rituelen en gebeden. Hier werd (wordt) in een symbolisch en mythisch spreken de naam 'God' (goden) geboren.

2. Het kosmisch wonder

In een voor-wetenschappelijke samenleving werd de werkelijkheid evenwel ontdubbeld in een natuurlijke en bovennatuurlijke wereld. En ofschoon deze dualistische visie op de werkelijkheid zich hardnekkig in sommige religieuze belijdenissen en praktijken blijft doorzetten, toch hebben velen, ook gelovige christenen, hiervan afscheid genomen, mede onder invloed van verworven wetenschappelijke inzichten. Er is maar één werkelijkheid, er is geen God daarboven of daarbuiten: het goddelijke ontvouwt zich als de dragende, bezielende kracht van het ganse kosmische gebeuren. "Zoekend vermoeden (speuren!) dat achter al het ervaarbare zich iets verbergt dat ons verstand niet vermag te vatten, iets waarvan de schoonheid en verhevenheid alleen indirect en als een zwakke afglans tot ons komt, dat is ware religiositeit" (A. Einstein)

Het kosmische wonder laat zich lezen als de zelfopenbaring van een ongrijpbare, mysterieuze Werkelijkheid die in de evolutie van de levensvormen en het menselijk bewustzijn geleidelijk aan iets van zijn geheimen prijsgeeft. Leven en bewustzijn, liefde en schoonheid, lijden en sterven liggen vanaf de oerknal in de materie ingebed en ontwikkelen zich van daaruit in de loop van de kosmische tijd. "Wat aan de wetenschap ontsnapt is de Energie, de kracht die het heelal stuwt. En dat is voor mij God. Ik voel deze mysterieuze kracht ook in mij en die probeer ik in een meditatief leven te ervaren, niet te begrijpen" (U. Libbrecht)

Die kracht en drang tot leven en bewustzijn is in de mens gerijpt tot een mede scheppende verantwoordelijkheid samen met een intuïtief besef, in religies wereldwijd, van een niet te vatten, aanspreekbaar Gij, transcendent en toch ergens (geborgens?) nabij.

Religie biedt aldus houvast, zin en troost in een evoluerende, wonderlijke wereld, vol van

schoonheid en ellende, van doelgerichtheid en chaos.

Een religieuze overtuiging moet uiteraard wel invoegbaar of compatibel blijven met vaststaande wetenschappelijke bevindingen. Alles wat die toets niet kan doorstaan moet herzien of gecorrigeerd worden. Mede omdat religies en religieuze uitdrukkingsvormen contextueel ingebed zijn in het historisch bewustzijn proces van de mensheid en van daaruit hun expressievormen hebben gekregen, is een voortdurend herdenken en heraanpassen een noodzaak. En waar dit niet of onvoldoende gebeurt, wordt religie een schietschijf met een onmiskenbare ondertoon van superioriteit tegenover hen die nog wat achterlijk in een illusie geloven.

3. Open en gesloten humanisme

Hier situeert zich inderdaad een diepgaande levensbeschouwelijke breuklijn in de duiding van de werkelijkheid. In een atheïstische levensvisie, die alles meent te kunnen verklaren vanuit de exacte wetenschappen, heeft de wereld uit zichzelf geen enkele zin en indien wij in zo'n wereld toch nog iets van ons leven willen maken, dan is de individuele mens zelf uiteindelijk veroordeeld om zijn eigen zingevoering te zijn. Je kan hier terecht spreken van een 'gesloten' humanisme.

In een 'open' humanisme daarentegen wordt vermoed, ja neemt men in verwondering aan dat het ganse kosmische gebeuren als een onvoltooide symfonie ergens gedirigeerd en bezielde wordt door een oproepende, mysterieuze Kracht die dit heelal en de mens en de samenleving 'verlokt' en onophoudelijk uitnodigt om mee te evolueren en te groeien in verbondenheid, in menselijkheid, in mededogen, in liefde. Een toegewijd leven, de kleine goedheid van mens tot mens, de zorg voor de schepping, opkomen voor vrede en gerechtigheid is hier veel meer dan enkel gehoor geven aan een of andere ethische, zelf ontworpen morele imperatief of doelstelling. Voor en boven alles is het ook een 'goddelijk' appel om aan het Mysterie dat ons stuwt en draagt mede handen en voeten te geven: 'ik heb geen andere handen dan de uwe'. Of zoals het te lezen staat in een brief van de evangelist Johannes: 'Wie liefheeft kent God, wie niet liefheeft kent God niet'. Het werkwoord 'kennen' staat hier niet voor een soort rationeel kennen maar voor 'openbaren, zichtbaar maken, uitle-

ven' zodat je terecht mag vertalen: 'Wie liefheeft leeft God uit, wie niet liefheeft verduistert God'.

Zonder tekort te doen aan de eigenheid en de waardigheid van de menselijke persoon heeft men in zo'n 'open' humanisme weet van het existentiële feit dat wij in ons doen en laten uiteindelijk opgeroepen zijn om instrument, ja kanaal te zijn van een 'doorvaart Gods'. Wat ons te doen staat is het kanaal zo persoonlijk en zo ontvankelijk mogelijk open te houden. Christenen bidden dan ook in het 'Onze Vader': "Uw wil geschiede, Uw naam worde geheiligd" waarmee zij ten diepste uitdrukken hoe zij in hun levenswijze die 'goddelijke Geest' willen belichamen en uitstralen en handen en voeten willen geven aan die ultieme god-menselijke droom of utopie: een wereld van broeders en zusters.

4. Wetenschap en religie

Uiteraard heeft iedereen de keuzevrijheid om de kosmos als een louter (zinloos?) product van toevalligheden te zien waarin geen plaats is voor een goddelijke transcendentie. Maar een religieuze zienswijze op de werkelijkheid afdoen als wetenschappelijk – rationeel achterhaald getuigt, naar mijn aanvoelen en rationeel inzicht, van een onwetenschappelijke vooringenomenheid. Het domein van de rationaliteit en van de exacte wetenschappen beslaan immers slechts een beperkt segment van de werkelijkheid. Bij wijze van verduidelijking. Neem de muziek van bv. Bach. Ze is de vertaling in golven en klanken van de inspiratie van Bach. Zijn talent, zijn creativiteit, zijn geest uit zich in die vorm van muzikale schoonheid. Die geest, die innerlijkheid van hem is geen toevoegsel die men bij nauwkeurige 'wetenschappelijke' analyse van de geluidsgolven ergens proefondervindelijk zou kunnen aanwijzen of bewijzen. Die zelfuitdrukking van de geest in de materie voegt niets toe aan de stoffelijkheid van het klankgebeuren op zich, maar toch brengt die zelfexpressie juist de schoonheid en ontroering van die muziek tot stand en is zij de bestaansgrond er van.

Een strikt wetenschappelijke benadering van de werkelijkheid is aldus van een totaal andere aard dan de benadering vanuit een intuïtief, gelovig en vertrouwd aanvoelen in een dragende en overstijgende Kracht (God) die ons verstand te boven gaat en wetenschappelijk niet te vatten is.

De wetenschap kan geen bewijs afleveren noch voor noch tegen het bestaan van een dergelijke transcendente, stuwende goddelijke realiteit.

“Weet gij dan niet dat Gij Gods tempel zijt en dat de Geest van God in u woont” (Kor. 3,10)

Het moge duidelijk zijn. Geloof is een keuze van het hart, met toelating van het waakzame verstand dat onredelijkheid en wetenschappelijke onverzoenbaarheid niet kan dulden. Geloof gaat over vertrouwen en overgave aan een uitnodigende Kracht die stuwt in de richting van het goede, het schone en liefdevolle leven

De schepping vertelt me niet wat zij weet
Haar oorsprong blijft ondoorgrondelijk
De wind houdt een boodschap achter
En trekt voorbij met verzegelde lippen
Ik ben te gering voor Gods grote dimensies
Mijn verstand bevat de dingen niet
Dit te ontdekken: het verbijstert mij
Als een bedelaar zit ik neer langs de weg
Wat mij nog rest: mijn ziel buigen
En de luister aanvaarden van wat mij te boven
gaat.
(C. Visser)

